

Європейські стандарти для українських медіа: теорія, представлена практиками

Зважаючи на визначення орієнтирів української зовнішньої політики та, як наслідок, розмірений поступ нашої держави до європейських структур, питання дотримання пріоритетів і цінностей ЄС постало чи не в кожній зі сфер суспільної життєдіяльності. Тож метою «круглого столу» «Вітчизняний медіа-простір крізь призму європейських стандартів», організованого редакцією журналу «Віче» 18 квітня 2012 року, стало визначення основних напрямів діяльності та проблем розвитку українських засобів масової інформації в умовах активної політики Української держави на європейському напрямі.

– Рівно двадцять років тому, у квітні 1992 року, вийшов друком перший номер журналу Верховної Ради України «Віче». Відтоді порівняно невеликий редакційний колектив, висвітлюючи роботу українського парламенту та аналізуючи ключові зміни в життєдіяльності суспільства, намагається професійно, неупереджено й відкрито подавати читачеві інформацію, котра відповідала б вимогам сьогодення, – зазначила **головний редактор журналу Верховної Ради України «Віче» Світлана ПИСАРЕНКО** (на знімку в центрі), відкриваючи засідання «круглого столу».

– Тому коли ми говоримо про європейські цінності, які наша молода держава прагне сповідувати вже понад двадцять років, видання такого часопису, як «Віче», є надзвичайно важливим, адже ще на зорі 1990-х років керівництву країни вистачило мужності й уміння, щоб втілити в життя необхідні трансформації під час його створення. Хоча, звісно, це було непросто. Відтак редакція стала рідним домом і для багатьох науковців, для яких затребуваність незалежних видань є особливою важливою. І праці вчених, і публіцистику інших авторів у журналі «Віче» можна вважати своєрідними дебатами, котрі якраз і дають можливість утілювати в життя європейські цінності розвитку преси, – підсумувала головний редактор.

На думку **заступника головного редактора журналу Верховної Ради України «Віче» Віктора КОРНІЮКА** (на знімку в центрі), за радянських часів вільно працювати в галузі журналістики було практично неможливо. А з проголошенням незалежності суспільство й вітчизняні мас-медіа поглинула «ейфорія», з'явилася змога по-різному трактувати одну й ту саму подію, робити незаангажовані висновки. Помилитися

дуже просто, що означає спотворити дійсність. Тож досить важливо не допустити публікації якихось «смажених» фактів, котрі могли б отримати негативний резонанс чи трактуватися двояко, впливаючи надалі й на роботу видання, котре їх розмістило.

– Адже, за словами власника й видавця газети *The New York Times* Артура Сульцбергера, ми, журналісти, кажемо публіці, куди стрибнула кішка. Далі публіка вже сама стежить за цією кішкою: і як вона її зловить – суто суспільна справа, – додав Віктор Корніюк.

На його думку, сьогодні журналістика переживає нелегкі часи, адже, попри формальне забезпечення свободи слова, всім ЗМІ в державі доводиться боротися за можливість об'єктивного висвітлення інформації, зміст якої чітко відповідав би провідним європейським стандартам. Більшість видань «грають» на наївності читачів, особливо поставляючи дозовану інформацію, наприклад, до української глибинки. Відповідно, журнал «Віче» й газета Верховної Ради України «Голос України» відстоюють позицію, котру свого часу досить вдало охарактеризував російський літератор Едуард Севрус: «Я – не анахорет і не ханжа, та висновку дійшов, втомившись від шуму: свободи слова тільки там душа, де, перш ніж щось сказати, уміють думати».

– Вирішуючи питання впровадження європейських стандартів до медіа-простору України, необхідно, по-перше, розмежовувати сфери відповідальності, по-друге, підвищувати професійні стандарти й, по-третє, – спільно вирішувати наявні проблеми, – зауважив **народний депутат України, перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, голова**

На знімку (зліва направо): старший науковий співробітник Інституту європейських досліджень НАН України Ярослав ЧОРНОГОР, оглядач журналу «Віче», аспірант Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олексій СИЩУК, кандидат юридичних наук, доцент кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Алла ФЕДОРОВА, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Максим КАМЕНЕЦЬКИЙ, завідувач відділу журналу «Віче» Олександр МАЛІЄНКО

підкомітету з економічного та секторального співробітництва між Україною та ЄС, а також СOT Володимир ВЕЧЕРКО.

На його переконання, влада має виступити партнером у питанні професійної підготовки журналістів для висвітлення подій європейської тематики. Це можна зробити шляхом запровадження спецкурсів у профільних вищих навчальних закладах, проведення відповідних семінарів і конференцій. Іншим партнером у реалізації таких ініціатив могли б виступити відповідні інституції Євросоюзу. Адже європейські стандарти – це не аморфні дефініції, що містяться в міжнародних резолюціях та ухвалах. Це цілком реальні критерії якості життя, праці, функціонування суспільства та влади. Відповідно, ці критерії повинні мати прикладне застосування й в інформаційній сфері.

– Нерідко від представників ЗМІ я чую про те, що інформувати громадськість про ЄС – обов'язок влади, а не медіа. Із цим твердженням я частково згодний. Частково, тому що обов'язок влади – надати представникам медіа всю необхідну інформацію. Але донести її до громадськості – це, власне, обов'язок журналістів і редакторів, а не представників владних структур, – зауважив В. Вечерко.

– Сьогодні західні ЗМІ можна вважати своєрідним «пильним оком суспільства», адже лише посправжньому вільні мас-медіа можуть нести громадянам правдиве слово, створювати розмаїття думок і поглядів, ініціювати дискусії та публічні дебати, в ході яких отримується інформація, потрібна для формування власної думки. За сприяння преси населення має змогу, так би мовити, наглядати за діяльністю уряду й тим самим брати активну участь в управлінні демократичною державою, – зазначив **народний депутат України, голова підкомітету з питань координації програм технічної допомоги ЄС Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції Ігор ЗВАРИЧ.**

Відтак, на його думку, й обмеження свободи діяльності засобів масової інформації встановлюються лише з метою захисту моральності, репутації чи прав інших осіб. Свобода слова не має дозволяти як аморальне вільнодумство, так і можливість публічних утисків будь-яких проявів суспільного життя держави. Повинні існувати межі допустимого не лише з етичних

позицій, а й з огляду на складні процеси державо- та націєтворення.

Тож, урахувуючи той факт, що свободу слова в Україні захищають понад сто нормативно-правових документів, вітчизняні ЗМІ повинні й самі стояти на варті професіоналізму та порядності членів свого журналістського «цеху». Значною мірою саме від цього залежить розвиток громадського телебачення, збільшення кількості справді незалежних газет, журналів та інтернет-видань як невід'ємні умови реалізації прав громадян на всебічну, об'єктивну й неупереджену інформацію, що унеможливує використання ЗМІ в боротьбі за корисливі корпоративні інтереси, яке значно знижує рівень довіри до них як до джерел достовірних даних.

– Адже тільки разом, долаючи непорозуміння й перепони, українські ЗМІ зможуть урізноманітнити контакти із суспільством, ставши основним захисником його інтересів, за підтримки як владних структур, так і громадських та неурядових організацій, що насамперед допоможе швидше наблизити Україну до бажаного сприйняття європейських цінностей і, отже, на ділі зміцнити поступ нашої держави на обраному нею шляху до Європейського Союзу як в економічному, так і в політичному контекстах, – підсумував народний депутат.

За словами кандидата юридичних наук, доцента кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Алли ФЕДОРОВОЇ, оскільки 1991 року як зовнішньополітичний курс України було обрано рух до європейського політико-правового простору, наша держава почала керуватися Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод (від 4 листопада 1950 року), яка є не лише одним із найпопулярніших документів на теренах Європи, а й найдієвішим інструментом із захисту прав людини в світі.

– Усі держави Європейського Союзу також є членами Ради Європи й, одночасно, учасницями Європейської конвенції з прав людини, а тому в рамках ЄС існують ті цінності та стандарти, котрі були закладені цим документом. У самому ЄС немає інструментів, які глумачили б права людини детальніше, ніж рішення Європейського суду з прав людини. Тому Україна прагне набути членства в Євросоюзі чи, принаймні, поступово

інтегрується до європейського простору: 1995 року вона набула членства в Раді Європи, а в 2006 році прийнято Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», що дало можливість усім працівникам українських ЗМІ для захисту своїх прав і свобод посилаючись і на положення конвенції, і на практику Європейського суду з прав людини, – додала А. Федорова.

Говорячи про захист свободи слова й преси, вона згадала статтю 10 конвенції «Свобода вираження поглядів», котра містить базові для ЗМІ елементи: свободу висловлювати свої погляди; свободу і право поширювати інформацію. На ЗМІ покладено обов'язок поширювати ту інформацію, котру має знати суспільство. Ще у 70-х роках ХХ століття Європейською комісією з прав людини прийнято рішення про те, що цей обов'язок є необхідним для існування демократії в державі. Інакше ЗМІ просто не зможуть стояти на сторожі демократичних цінностей.

Відповідно, Європейський суд з прав людини визначив деякі положення, котрі гарантують пресі свободу вираження поглядів. Це – критика на адресу політичного діяча; розмежування фактів та оціночних суджень із метою можливості відкрито використовувати останні. Тож коли ЗМІ розміщують критичну, полемічну чи навіть інколи образливу інформацію, це має цілком нормально

слова, є лише інструментом для досягнення мети, котру ставить перед собою продуцент певного роду інформації. І сьогодні його не можна назвати засобом масової інформації у класичному розумінні.

Тому суть полягає не лише в правовому підґрунті роботи мас-медіа. Усе базується на першопричинах – освіченості, соціальному та культурному вихованні журналістів, котрі повинні не просто знати про своє право на поширення інформації, а й відповідати за це, – зауважив А. Горлов.

– Можливість застосування спільної культури (за наявності її високого рівня) може використовуватися журналістами для покращення подання матеріалу та висвітлення того чи іншого об'єкта в позитивнішому ракурсі. Проте в цьому разі існує також можливість певного обурення людини, котра на цей момент виступала «інформаційним об'єктом», чи навіть подальшої судової тяганини, – наголосив **кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Максим КАМЕНЕЦЬКИЙ.**

Тому, на його думку, можна виокремити дві категорії причин, котрі ускладнюють роботу зі ЗМІ. До об'єктивних відносять рівень розвитку суспільства, зокрема й професіоналізм усіх владних структур. Адже від цього залежать

28

Головний редактор газети Верховної Ради України «Голос України» **Анатолій ГОРЛОВ**

Оглядач журналу «Віче», аспірантка Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Юлія ЦИРФА**

Радник головного редактора журналу «Право України» **Алла ПОЛЕШКО**

сприйматися політичними діячами та представниками широкої громадськості. А преса повинна мати значно більший рівень захисту, зважаючи на те, що журналісти мають право зберігати конфіденційність джерел своєї інформації, що було підкреслено Європейським судом з прав людини.

– Вітчизняний медіа-простір, на жаль, є не найкращою частиною глобального, тим більше що українські ЗМІ не продукують жодної інформації на міжнародному рівні. Тому журналісти відчувають значний тиск зовнішнього інформаційного потоку, внаслідок чого відбуваються зміни в розумінні підходів до висвітлення матеріалу, – підкреслив **головний редактор газети Верховної Ради України «Голос України» Анатолій ГОРЛОВ.**

– Відтак ми не можемо говорити про свободу слова, адже чи має право будь-хто на будь-якому рівні однаково можливість для донесення своїх думок? Звичайно, ні. Тому, в принципі, можна лише декларувати існування цього явища. А поняття «свобода слова» є набагато ширшим: кожна людина може продукувати інформацію або ж не робити цього, а може сприймати чи не сприймати вже наявний контент. Крім того, він не може бути стовідсотково об'єктивним, адже в будь-якому разі існує суб'єктивність подання потрібного матеріалу. Тому за цих обставин всі наявні поняття, що стосуються свободи

сутнісне наповнення інформації, котра подається громадськості, та рівень спеціалізації тих людей, які працюють у ЗМІ. Крім того, чинником впливу є проблема відчуження від знань: останнім часом населення знає «все більше і більше про менше і менше». Тому мас-медіа сьогодні потребують такого рівня спеціалізації, який дозволив би нормально, зрозумілою мовою обговорювати проблеми, які виникають у журналістиці.

Проте є і суб'єктивні речі. Так, достатньо вагомим наразі є рівень фінансової залежності ЗМІ, з якою напряму пов'язана неупередженість розміщуваної ними інформації. Бо лише потужна фінансова структура здатна захистити своїх журналістів. Наприклад, відомий світові Уотергейтський скандал 1972 року був, власне, спровокований двома журналістами газети *The Washington Post*, які протистояли Секретній службі й ЦРУ. Однак фактично було враховано розподіл владних повноважень і засобів впливу між основними гілками влади у США, адже на підтримку цих журналістів висловилися вищі чини ФБР. Звичайно, принципово тут виявилася й позиція редакції газети, котра, використавши всі наявні зв'язки й ресурси, найняла найкращих адвокатів для захисту своїх співробітників, що, зрештою, привело до відставки тодішнього президента США Річарда Ніксона (котрий ледь не залишив посаду за допомогою процедури імпичменту).

– На жаль, окрім уже згаданих проблем українських ЗМІ, маємо ще й інший «мінус» розвитку медійного простору: нині як категорія зникають читачі, зацікавлені у випуску справді кваліфікованих видань. Тому передовсім мають розвиватися сама громадськість, зростати науковий та культурний рівні, бо лише за таких умов можна сподіватися на подальше становлення вітчизняної преси, науки і, як наслідок, – суспільної самосвідомості, – підсумувала **радник головного редактора журналу «Право України» Алла ПОЛЕШКО.**

Звідси, по суті, випливає і наявність інших проблем, як-от свобода висвітлення певних питань, яка дає змогу відійти від громадської «необхідності» споживати інформацію чітко визначеної тематики, а, навпаки, подавати дані, які можуть вплинути на формування суспільної свідомості. Тож іще однією суб'єктивною проблемою можна вважати структурну залежність вітчизняних ЗМІ від певного кола речей, інколи й абсурдності української судової системи, яка навіть може притягти журналіста до кримінальної відповідальності за висвітлення доведених правдивих даних.

– У принципі, можна сказати, що в сучасній індустрії мас-медіа спрацьовує правило «попит породжує пропозицію», адже на шпальтах провідних вітчизняних видань ми часто бачимо саме те, що хочуть читати на них провідні суспільні діячі нашого часу. А відхилення від такої лінії поведінки для ЗМІ часто закінчується й судовими позовами. Відтак для сучасної преси більшою мірою характерна так звана інформатизація – лише інформування населення про ті чи інші події, тоді як іноземні ЗМІ вже давно зорієнтовані на втілення комунікативної стратегії взаємодії з громадськістю, – зауважив **старший науковий співробітник Інституту європейських досліджень НАН України Ярослав ЧОРНОГОР.**

Справді, реалізуючи це завдання, мас-медіа вже давно поділилися на так звані оф-лайніві та он-лайніві. І, як результат, постала потреба розмежування та пріоритизації якихось із них. Хоча, згідно зі статистичними даними, 2011 року для ознайомлення з необхідною інформацією 74% населення провідних західних країн використовували саме друковані ЗМІ, адже останні мають низку істотних переваг:

1) **редакція та безпосередньо автор матеріалу несуть повну відповідальність за достовірність наданої інформації;**

2) **у разі наявності електронної версії видання уможливаються ведення дебатів та участь широких верств громадськості в обговоренні провідних тем на офіційно існуючих форумах;**

3) **постійно оновлювана інформація інтернет-сторінок таких видань завжди є достовірною та перевіреною;**

4) **є можливість аналітичного висвітлення матеріалу, надання експертних оцінок та суджень.**

Тому, попри те, що, приміром, навіть «Поштові новини Швеції», які існують з 1645 року, повністю припинили 2007 року виходити у друкованому вигляді, основна цільова аудиторія, зокрема й в Україні, налаштована на використання друкованих медіа, котрі, між іншим, нині найактивніше намагаються зосередити увагу читача на впровадженні таких необхідних українцям європейських стандартів життєдіяльності.

Підготувала Юлія ЦИРФА.
Фото Ольги ПРОКОПЧУК.

**Пішов з життя багаторічний лідер
Національної спілки журналістів України,
людина високого таланту і щедрої, світлої душі**

Ігор Федорович ЛУБЧЕНКО

З українською журналістикою, з Національною спілкою, членом якої він був понад піввіку – з часу її створення, пов'язане все його трудове і творче життя. Ігор Федорович народився 3 листопада 1937 року в місті Псков, що в Росії. Його дитинство і юність пройшли на Слобожанщині, в Ізюмі. Там у місцевій газеті він друкував свої перші замітки, з яких і почався його журналістський шлях. Закінчивши факультет журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, І. Лубченко працював відповідальним секретарем у редакціях газет «Шлях Ілліча» (м. Шахтарськ Донецької області), «Ізюмський паровозоремонтник», секретарем Ізюмського міськкому комсомолу, завідувачем відділу харківської обласної молодіжної газети «Ленінська зміна».

З 1964 року Ігор Лубченко жив і працював у Києві: інструктором ЦК ЛКСМУ, завідувачем відділу, заступником редактора газети «Комсомольское знамя». Сім років очолював популярну в ті часи газету «Молодь України». Шість років був власним кореспондентом «Учительской газеты» по Україні, після чого його призначили редактором загальноукраїнської газети «Освіта». Твердо й послідовно відстоював високі стандарти журналістської професії, не мирився зі спробами тиску можновладців на очолювані ним редакційні колективи, за що був звільнений з посади редактора «Молоді України», а згодом і газети «Освіта». Незаконність звільнення з останнього місця роботи доводив чотири роки в судах різних інстанцій і домогся повної виплати за вимушений прогул. На пропозицію Ігоря Лубченка при Спілці журналістів України у 1994 році було створено Комітет захисту свободи слова. Через три роки після цього делегати IX з'їзду СЖУ обрали його головою спілки. На наступних з'їздах, у 2002 і 2007 роках, переобирався на цю посаду.

Ігорю Федоровичу Лубченку належить визначна роль у розвитку сучасної української журналістики, у консолідації і згуртуванні наших спілчанських лав, розв'язанні гострих соціально-економічних проблем редакційних колективів. Він був ініціатором надання спілці статусу національної, брав активну участь у підготовці низки законів і нормативних актів, які стосувалися важливих питань життєдіяльності вітчизняних ЗМІ, енергійно боровся проти підвищення тарифів на доставку періодичних видань, домагався пільг редакційним колективам, гарантії соціального захисту журналістів. Ігор Лубченко послідовно відстоював свободу слова, мав чітку громадянську позицію, був членом впливових політичних і громадських організацій. Під час свого п'ятнадцятилітнього головування в Національній спілці гідно представляв її в авторитетних міжнародних журналістських і правозахисних установах, був організатором багатьох семінарів, «круглих столів», конференцій, присвячених проблемам формування й розбудови в Україні незалежної журналістики, основ громадянського суспільства.

Він удостоєний високих державних нагород – орденів Ярослава Мудрого V ступеня та «За заслуги» III ступеня, звання «Заслужений журналіст України».

Колектив редакції парламентського журналу «Віче» висловлює щирі співчуття рідним і близьким покійного. Земля йому пухом.

Фото Українформу